

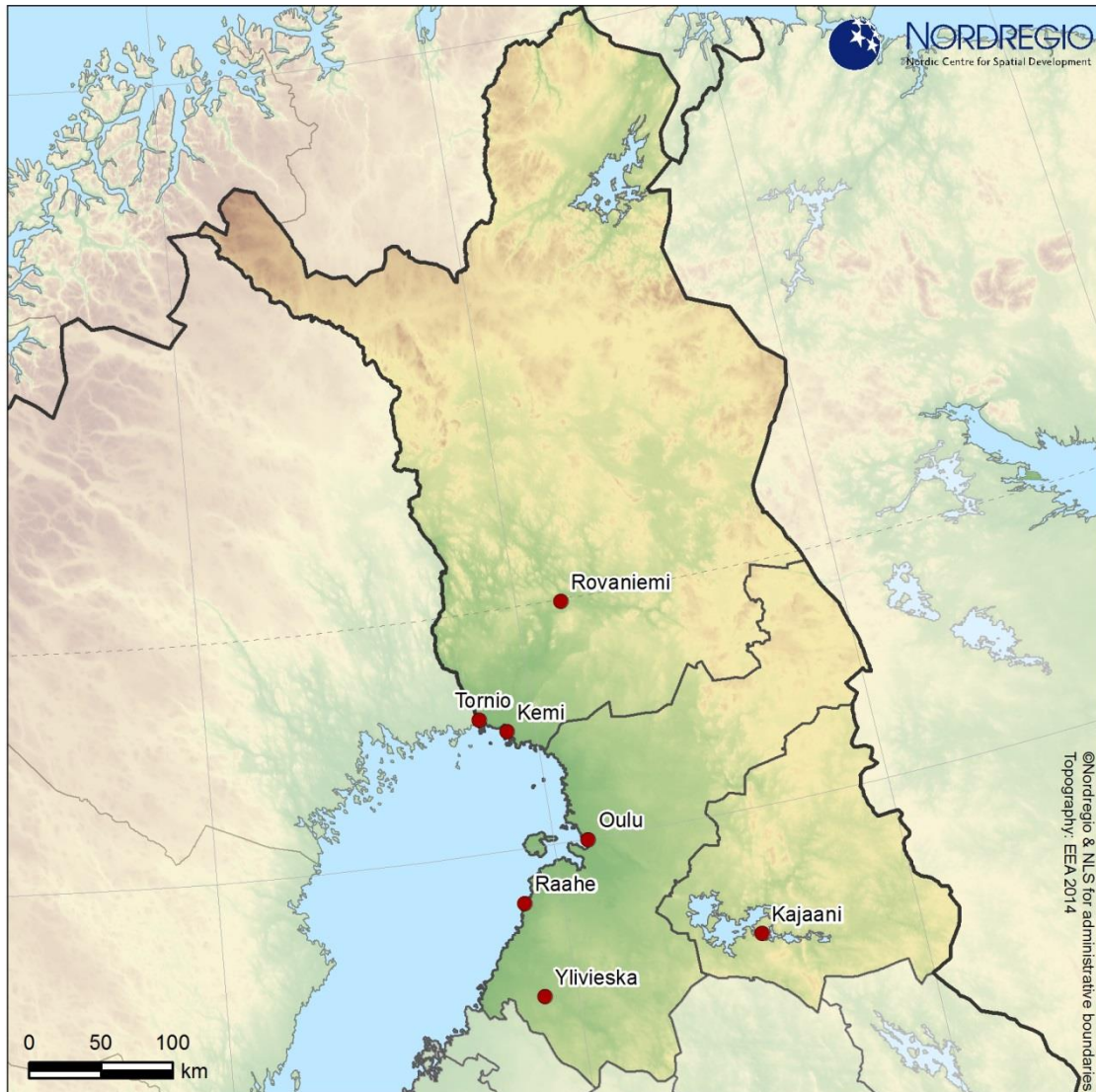

NORDREGIO
Nordic Centre for Spatial Development

Pohjoismainen kestävän arktisen kehityksen työryhmä

TULEVAISUUDEN KEHITYS SUOMEN ARKTISILLA ALUEILLA

Referaatti Rovaniemen foresight-työpajasta 29.10.2015

norden

Nordic Council of Ministers

JOHDANTO

Foresight-prosessi on osa Pohjoismaiden ministerineuvoston arktiseen kehitykseen keskittyvän työryhmän projektia vuosina 2013-2016. Suomea työryhmässä edustaa Pohjoiskalotin neuvosto. Rovaniemellä järjestetty *Tulevaisuuden kehitys Suomen arktisilla alueilla* -työpaja oli osa kyseistä projektia. Arktisen alueen foresight-prosessin tavoitteena on kerätä ja työstää jo olemassa olevaa tietoa Pohjoismaiden arktisista alueista, arvioida edellytyksiä alueen tulevaisuuden kehitykselle sekä rakentaa tulevaisuusskenaarioita. Tuotetun tiedon ja näkemysten perusteella on tarkoitus kehittää Pohjoismaiden yhteistä arktista politiikkaa.

Foresight-analyysi perustuu keskeisten toimijoiden dialogiin sekä niin paikallisten, alueellisten kuin kansallisten toimijoiden osallisuuteen, ja sille on tyypillistä alhaalta ylöspäin kulkeva toimintatapa. Foresight-prosessi toteutetaan kolmivaiheisena työpajaprosessina, jonka aikana vuoropuhelu nostetaan paikallisyhteisöistä (visiovaihe) keskushallintotason kautta (realismivaihe) ylikansalliselle tasolle (toteutusvaihe).

Projektin ensimmäisessä vaiheessa vuosina 2014-2015 järjestettiin 12 paikallista työpajaa, kaksi kussakin Pohjoismaassa. Tavoitteena oli muodostaa visioita paikallisyhteisöjen tulevaisuudesta sekä koota ehdotuksia toimenpiteistä, joita tulevaisuusskenaarioiden saavuttamiseksi tarvitaan. Suomen paikallistason työpajat järjestettiin alkuvuodesta 2015 Kemijärvellä ja Inarissa. Paikallisyhteisöt valittiin siten, että ne kuvastaisivat mahdollisimman hyvin pohjoisen arktisen alueen erilaisia piirteitä ja ilmiöitä. Suomesta mukaan valittiin Kemijärvi mm. alueen huomattavien väestömuutosten vuoksi, sekä Inari mm. saamelaisväestön sekä maantieteellisen sijainnin vuoksi (raja Norjan ja Venäjän kanssa). Jokaisen paikallistason työpajan päämääränä oli koota yhteen 15-20 osallistujaa, jotka edustaisivat laajaa otantaa paikallisesta väestöstä. Tämä toteutettiin paikallisen kontaktihenkilön avustuksella, jonka tehtävänä oli kutsua osanottajia paikalle sekä toimia moderaattorina työpajojen aikana sekä mahdollisesti tiedottaa paikallista mediaa tapahtumasta. Kemijärvellä paikallisena kontaktihenkilönä toimi Marja Hannula ja Inarissa puolestaan Jari Haavisto..

Rovaniemen työpaja oli osa realismivaihetta, joka toteutettiin kuutena alueellisena työpajana Pohjoismaiden arktisilla alueilla elo-marraskuussa 2015. Tarkoituksena oli täsmentää ja konkretisoida visiovaiheessa esiin nostettuja ideoita ja määrittää tulevaisuuden kehitykseen liittyvää työn- ja vastuunjakoa. Rovaniemen työpaja koostui 16 osanottajasta, jotka edustivat niin Lapin lääniä, Rovaniemen kaupunkia, alueen elinkeinoelämää, Lapin yliopistoa ja ammattikorkeakoulua sekä paikallisia kehitystoimistoja. Mukana oli myös edustajia Kemijärven visiovaiheen työpajasta. Tarkempi osanottajalista löytyy raportin liitteestä.

Foresight-prosessin viimeinen vaihe on nk. toteutusvaihe, jonka aikana järjestetään kansallistason työpajoja. Osallistujina on niin kunnallisen, alueellisen kuin kansallisenkin hallinnon edustajia. Tavoitteena on muuttaa ideat toiminnaksi ja siirtyä visioiden kartoittamisesta tulevaisuuden kehitystä koskevan vastuun jakamiseen ja hallinnon järjestämiseen.

Tämä dokumentti käsittelee Rovaniemen työpajan tuloksia ja listaa työpajan temaattisten keskusteluiden lopputulokset koskien elinkeinoelämää ja työllisyyttä, koulutusta ja osaamisen kehittämistä sekä kulttuuria ja vapaa-ajan aktiviteetteja. Myös työpajassa taustamateriaaleina käytetyt kartat ovat raportin liitteenä.

ELINKEINOELÄMÄ JA TYÖLLISYYS

Lapin nostaminen yrittämisen ykkösalueeksi oli työpajassa erityisesti esiinnoussut teema. Paikallisen yrittäjyysasenteen vahvistamisen nähtiin vahvasti liittyvän tähän teemaan. Lappilaisten yritysten toivottiin myös lähentyvän oman alueensa kanssa ja löytävän alueellisen fokuksen hyödyt sekä alueellisen lisäarvon. Tässä yhteydessä mainittiin myös nk. ylätasolta alatasolle brändäys, jolla viitattiin esimerkiksi siihen, kuinka suurten tilaisuuksien yhteydessä tarjoutuu mahdollisuuksia paikallisten tuotteiden ja osaamisen markkinoinnille. Myös *Lapland Above Ordinary*-konseptia voitaisiin työpajan osanottajien mukaan käyttää laajemmin. Samalla myös kulutuskulttuuria tulisi ohjata kohti paikallisuutta ja siten edistää alueen taloutta. Niin ikään klusterimallinen toimintatapa nostettiin esille, jolloin voitaisiin paremmin purkaa päällekkäisyyksiä sekä yhdistää lappilaiset voimavarat paremmin. Myös perheyrietykset nähtiin keinona nostaa Lapin yrittäjyysprofiilia sekä työllistää useampi sukupolvi samalla paikallisyhteisöjä vahvistaen. Myös harrastusten ja yksilöosaamisen kääntämistä yrittäjyydeksi tulisi rohkaista. Yrittäjäkasvatuksen rooli tässä kokonaisuudessa nähtiin merkittäväksi.

- Osanottajien identifioimia esteitä: Yrittäjyyskielteinen asenne, verotus, kaavoihin kangistuminen, kyvyttömyys tunnistaa uusia mahdollisuuksia listattiin suurimpina esteinä liittyen yrittäjyyden edistämiseen Lapissa. Myös nettikauppa nähtiin haasteena paikallisille tuottajille ja myyjille, jolle paikalliskaupat menettävät asiakkaita. Toisaalta internetin myös koettiin tarjoavan uusia kansainvälisiä mahdollisuuksia lappilaisille yrittäjille. Myös muutosvastarinnan sekä monien erilaisten rajojen koettiin hidastavan tai estävän toimintaa Lapissa, mukaan lukien hallinnolliset rajat (esim. kuntarajat), sektorirajat sekä poliittiset rajat. Osaamisen pakeneminen rajan yli muille pohjoismaisille arktisille alueille paremman palkkatason perässä mainittiin niin ikään ongelmallisena.

PK-yritysten tukeminen ja yrittäjyyden edistäminen. Tähän liittyivät esimerkiksi yritysten tuloverotuksen porrastaminen, joka tarjoaisi kimmokkeen yritysten perustamiselle juuri Lappiin. Myös esimerkiksi pop up- henkistä yritystoimintaa tulisi tukea ja estävää sääntelyä purkaa.

- Esteitä: Nuorten yrittäjien puute, verotus, työvoimakulut yrittäjille korkeita

Tutkimuslaitosten ja pk-yritysten vahvempi yhteistyö ja tiedonvaihdon parantaminen. Tutkimustulosten tuominen tehokkaammin elinkeinoelämän käyttöön. Ajatuksen taustalla olivat havainnot ja kokemukset siitä, että pienten ja keskisuurten yritysten on vaikea itsenäisesti hakea tutkimustietoa tai etsiä tietoa tarjoavia asiantuntijoita. Yritysjärjestöjen toivottiin olevan aloitteellisia tutkimuslaitosten suuntaan (yliopistot, ammattikorkeakoulut), jotta tiedonvaihdon kanavia saataisiin luotua. Tässä yhteydessä mainittiin tärkeäksi myös madaltaa kynnystä pk-yrityksille osallistua hankkeisiin ja nostaa enemmän pk-yrityksiä tiedemaailmaan. Yhteistyötä tulisi tehdä niin yliopistojen kuin myös ammattikorkeakoulujen kanssa. Esimerkiksi luonnonvara-ala nähtiin otollisena sektorina tiede-bisnes-yhteistyölle.

- Esteitä: Tieteellinen tieto ja yrittäjät eivät löydä toisiaan, osaavien välittäjäorganisaatioiden vähäinen määrä

Kiertotalous ja hajautettu paikallinen energiantuotanto, joihin liittyivät vahvasti myös paikallisten ratkaisujen korostaminen ja biotalous. Lapin alueella nähtiin olevan paljon potentiaalia, mutta

kiertotalouden toteuttaminen vaatisi entistä parempaa raaka-aine- ja sivuvirtojen sekä jakeluketjujen kartoitusta alueella.

- Esteitä: Perinteiset energiamuodot liian edullisia, lainsäädäntö ja verotus, logistiikka, kulut, alhainen tuotannon volyyymi, heikko tuotteistaminen ja markkinointi. Samanaikaisesti kiertotalous ja biotalous ovat jokseenkin uusia ja monille toimijoille abstrakteja konsepteja, ja siten pienyrittäjien roolin ja markkinaraon löytyminen näillä aloilla voidaan kokea liian haastavaksi.

Jalostusasteen nostaminen. Potentialiaalia nähtiin erityisesti paikallisten luonnontuotteiden ja kosmetiikan saralla.

- Esteitä: Tuotteistamisen ja brändäyksen hitaus ja kalleus, puutteellinen raaka-aineiden keräilyverkosto, riskirahoituksen puute

Logistiikan, saavutettavuuden sekä tietoliikenneyhteyksien parantaminen. Parempi infrastruktuuri sekä kulkuyhteydet nimettiin oleellisiksi niin turismin kuin alueellisen liikkuvuuden kannalta, kun taas paremmilla tietoliikenneyhteyksillä olisi tärkeä rooli jokapäiväisessä arjessa ja esimerkiksi etäopetuksessa.

- Esteitä: Kansainvälinen lainsäädäntö (eritoten lentokenttien ja -liikenteen osalta), sekä bussiyhtiöiden monopolit ja hintakilpailun puute

Kansainvälisyyden edistäminen nähtiin tärkeänä Lapin elinkeinoelämän ja työllisyyden vahvistamiselle. Erityisesti rajat ylittävä, Pohjoismaihin ja Venäjälle keskittyvä yhteistyö koettiin tarpeelliseksi ja potentiaaliseksi. Pohjoiskalotin rajaneuvonta mainittiin tärkeänä tukitoimena yritysten kansainvälistymiselle ja rajat ylittävälle elinkeinoelämälle ja kaupankäynnille. Pohjoismaisen lähialueyhteistyön parantamiseksi ja laajemman yrityskehityksen luomiseksi myös ruotsin opetusta ja osaamista voitaisiin tehostaa.

Digitalisaation nähtiin tarjoavan uusia toimintamalleja perinteisille aloille ja samalla linkittyvän kasvavaan kansainvälisyyteen.

Paikallinen **arktinen olosuhdeosaaminen** identifioitiin tärkeänä osa-alueena, jota tulisi entisestään korostaa ja hyödyntää. Esille nousivat eritoten älykkään liikenteen ratkaisut sekä robotiikka.

Ympärivuotista matkailua Lapissa voitaisiin edistää esimerkiksi luksus- ja luontomatkailun avulla sekä tarinallistamisen keinoin. Kesämatkailun sekä Lapin kesän brändäys nähtiin siten oleellisiksi. Samalla sesonkityön haasteita voitaisiin koettaa ratkaista myös esimerkiksi yhteistyöllä etelän saariston kanssa, jolloin matkailualan ammattilaiset voisivat työskennellä talvet Lapissa ja kesät saaristossa, ja näin ympärivuotinen työllisyys voitaisiin taata.

KOULUTUS JA OSAAMISEN KEHITTÄMINEN

Yrittäjyyskasvatus nimettiin yhtenä tärkeimmistä aloitteista koulutuksen ja osaamisen kehittämisen saralla ja sen katsottiin kulkevan käsi kädessä koulutuksen ja yrittämisen arvostuksen sekä kannustavan asenteen kanssa.

- Esteitä: Muutosvastarinta, koulutuksen arvostuksen puute, osin kielteinen ilmapiiri yrittämistä ja itsensä kehittämistä kohtaan

Koulutettujen lappilaisten houkuttelu takaisin Lappiin.

- Esteitä: Heikko työllisyystilanne ja kapeat työmarkkinat korkeakoulutetuille, ympäristö ei kenties houkutteleva etenkin nuorille ja perheellisille

Koulutuksen ja elinkeinoelämän entistä parempi yhteistyö siten, että koulutus vastaisi nopeammin elinkeinoelämän tarpeisiin ja muutoksiin, ja tutkimus olisi elinkeinolähtöisempää. Koulutuksen tulisi antaa paremmat valmiudet innovaatioihin sekä uusien konseptien hallintaan (esim. kiertotalous ja biotalous).

- Esteitä: Jäykät rakenteet, lainsäädäntö, Pisa-tuloksiin tuudittautuva asenne

Opiskelumahdollisuuksien parantaminen Lapissa siten, että peruskoulun ja keskiasteen koulutuksen (lukio, ammattikoulut) lisäksi korkeakoulutusmahdollisuudet paranisivat ja laajenisivat. Samalla katsottiin olevan tärkeää, että koulutuspolitiikasta voitaisiin päättää alueellisesti. Myös työelämälähtöisiä opintovaihtoehtoja, kuten työssä oppimista ja oppisopimuskoulutuksia tulisi olla enemmän. Samalla henkilökohtaisia opintopolkuja tulisi tarjota laajemmin opintojen keskeyttämisen vähentämiseksi. Myös etäkoulutusmahdollisuudet nähtiin tärkeänä harvaan asutuille alueille (eritoten lisäkoulutus ja osaaminen päivittäminen). Lisäksi yhteistyö pohjoismaisten yliopistojen välillä sekä yhteispohjoismaiset koulutusmahdollisuudet mainittiin tärkeänä komponenttina osaamisen kehittämiseksi pohjoisilla alueilla. Myös käsityökoulutuksen ja muiden perinteisten lappilaisten alojen koulutusmahdollisuuksien parantamista peräänkuulutettiin.

- Esteitä: Koulutussäästöt ja –leikkaukset, oppisopimuskoulutuksen haasteet (sitoo yrityksen työntekijään, kallista yrittäjälle)

Myös **ulkomaisia opiskelijoita** toivottiin paikallisiin koulutusohjelmiin lisää, esimerkiksi luonnonvara-alalle.

KULTTUURI JA VAPAA-AJAN AKTIVITEETIT

Alueen vetovoimaisuuden edistäminen rikkaan kulttuuritarjonnan ja erilaisten tapahtumien avulla.

Tässä yhteydessä mainittiin eritoten napapiirin brändays, tarinallistamisen mahdollisuudet sekä paikallisiin vahvuuksiin nojaaminen (mm. luonto, revontulet, saamelaiskulttuuri, talonpoikaiskulttuuri). Niin paikallisvoimin järjestetyt tapahtumat kuin myös ammattimainen, maakunnallisesti koordinoitu tapahtumajärjestely, nostettiin esille hyvinä aloitteina. Tapahtumajärjestäjien ja kuntien välinen yhteistyö nähtiin tärkeänä. Samalla tulisi tuottaa palveluita ja infrastruktuuria, joka houkuttelee nuoria ja lapsiperheitä Lappiin. Myös Lapin luonnossa liikkumiseen toivottiin parempia ja turistiystävällisempiä järjestelyitä (esim. reititys ja kyltitys vaelluspoluilla).

Paikallisen kulttuurin ja kulttuuriaktiiviteettien levittäminen myös Lapin ulkopuolelle. Kattavien tietoliikenneyhteyksien avulla paikallista kulttuuria voitaisiin esittää myös muualla Suomessa ja ulkomailla esimerkiksi internet-lähetysinä.

- Esteitä: Puutteelliset tietoverkot ja laajakaistayhteydet

Työpajan osanottajien mukaan **paikalliskulttuurin arvostusta on nostettava esimerkiksi kulttuuripalveluissa ja kulttuurituotteissa**, ja näitä tuotteita on saatava enemmän kaupunki- ja tunturikeskuksiin. Paikallisen kylä- ja talonpoikaiskulttuurin historian esiintuominen ja arvostaminen nähtiin tärkeänä, ja alueen kulttuurihistoria ja paikalliskulttuuri olisi linkitettävä entistä paremmin elinkeinoelämään. Resursseja tämän aloitteen toteuttamiseen voitaisiin saada esimerkiksi kuntien rakennemuutoksesta, ja sote-asioiden miettimisestä vapautuvat virkamiehet voisivat keskittyä paikallisyhteisöjen rakentamiseen. Myös ns. matalan kynnyksen paikkoja omien kulttuurituotteiden testaamiselle toivottiin.

Paikallisten aktiiviteettien lisääminen ja monipuolistaminen. Erityisesti myös kaupunkiin ja kyliin kaivattiin aktiiviteetteja sekä muutakin vapaa-ajan tarjontaa kuin luonto- ja ulkoilma-aktiiviteetit. Kaupunki- ja kyläympäristöistä toivottiin viihtyisämpiä ja eläväisempiä. Myös yhteisöllisiä tiloja ja tekemistä toivottiin (vrt. Folkets hus Ruotsissa), kuin myös kattavampia aukioloaikoja. Kulttuurin ja vapaa-ajan aktiiviteettien myötä myös yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia voitaisiin kasvattaa ja tarjota harrastuksia ja mielekkäitä aktiiviteetteja esimerkiksi vanhuksille, lapsille, työttömille ja maahanmuuttajille.

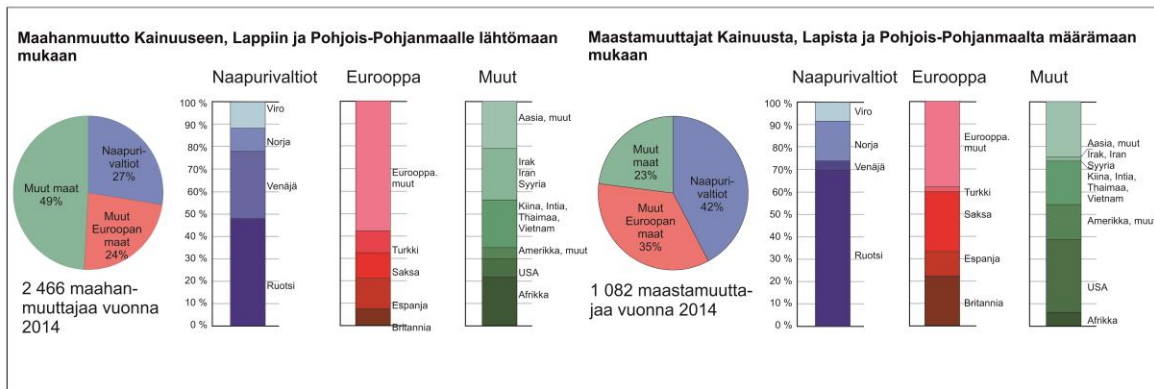
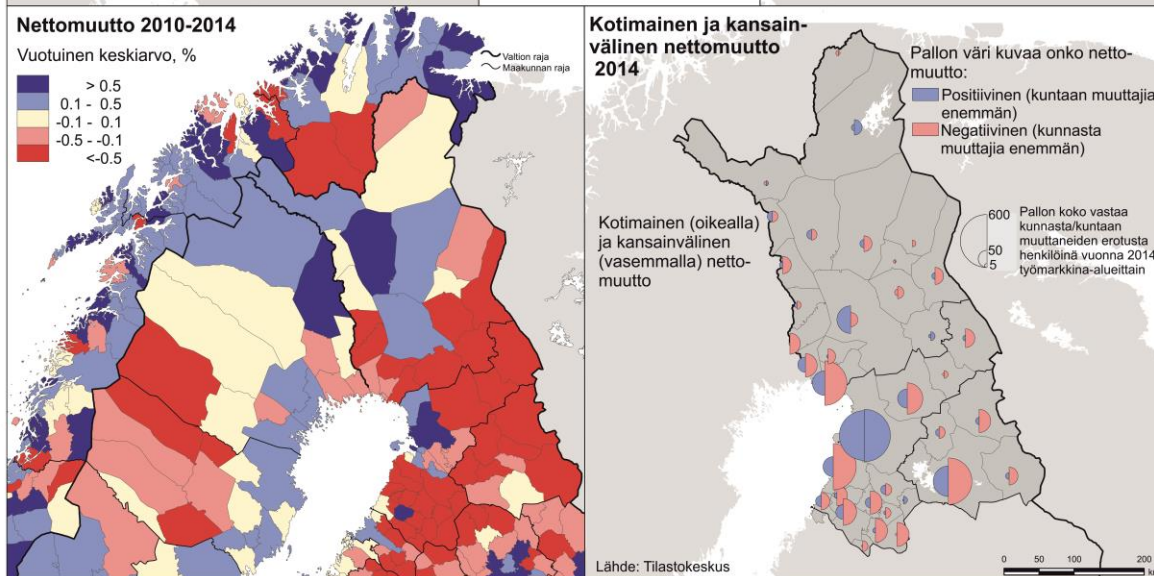
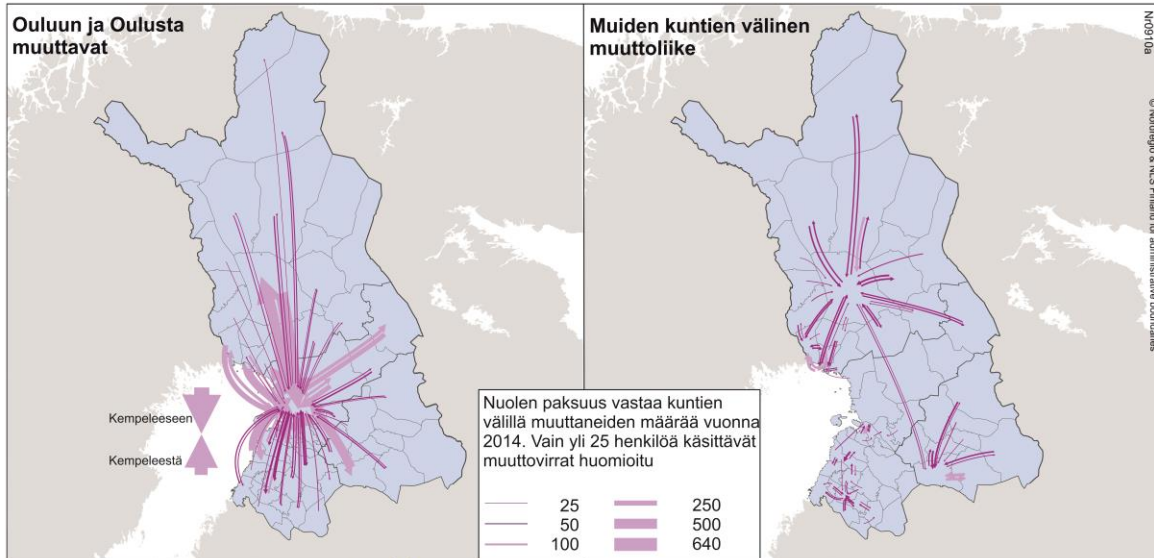
- Esteitä: Kalliit tilavuokrat

Palvelutuotanto käyttäjien toimesta, jolloin esim. nuoret itse suunnittelevat nuorille suunnatut aktiiviteetit.

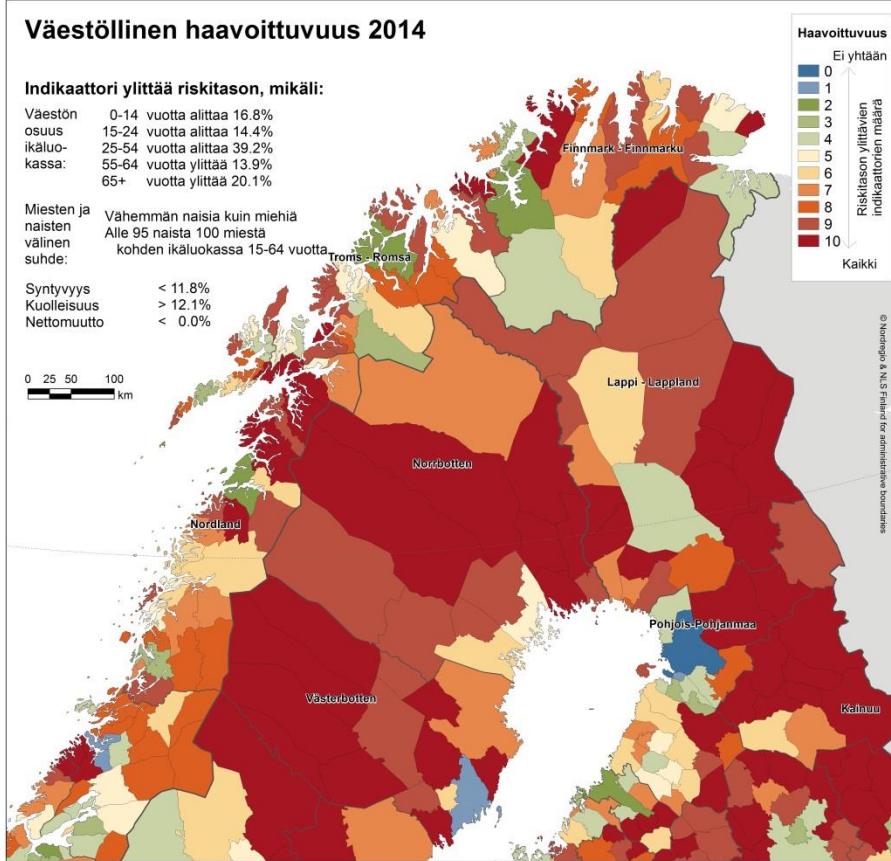
- Esteitä: Virkamieskulttuuri asiakaspalveluhenkisen lähestymistavan sijaan

Monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta edistävät aloitteet nähtiin myös oleellisena osana paikallista kulttuuri- ja vapaa-ajan elämää. Esimerkiksi turisteille ja paikallisille voitaisiin järjestää molemmille osapuolille avoimia tapahtumia, ja maahanmuuttajia ja paikallisia voitaisiin tuoda yhteen erilaisissa tiloissa ja tapahtumissa (esim. World Cafe-formaatti).

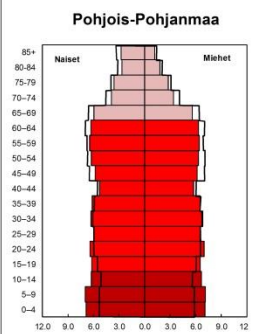
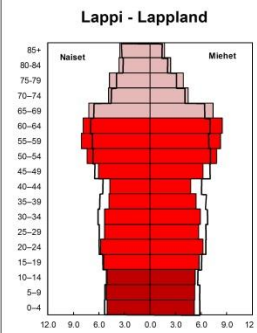
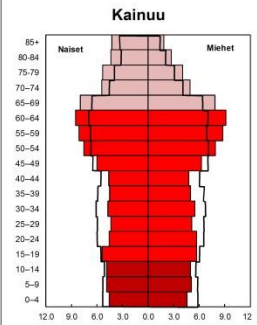
Muuttoliike 2014

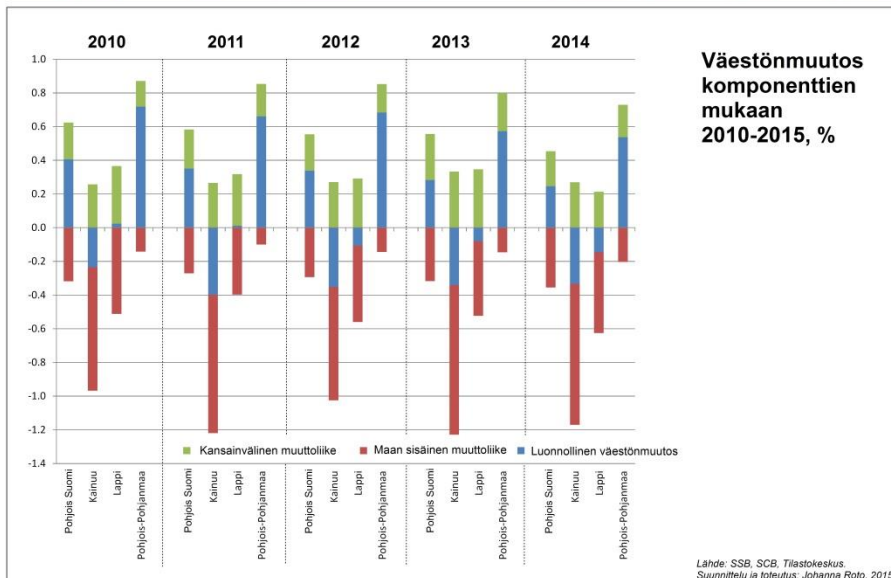
Väestöllinen haavoittuvuus 2014

Väestö iän ja sukupuolen mukaan 31. joulukuuta 2014

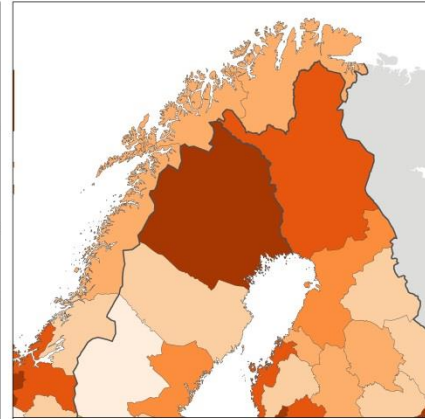
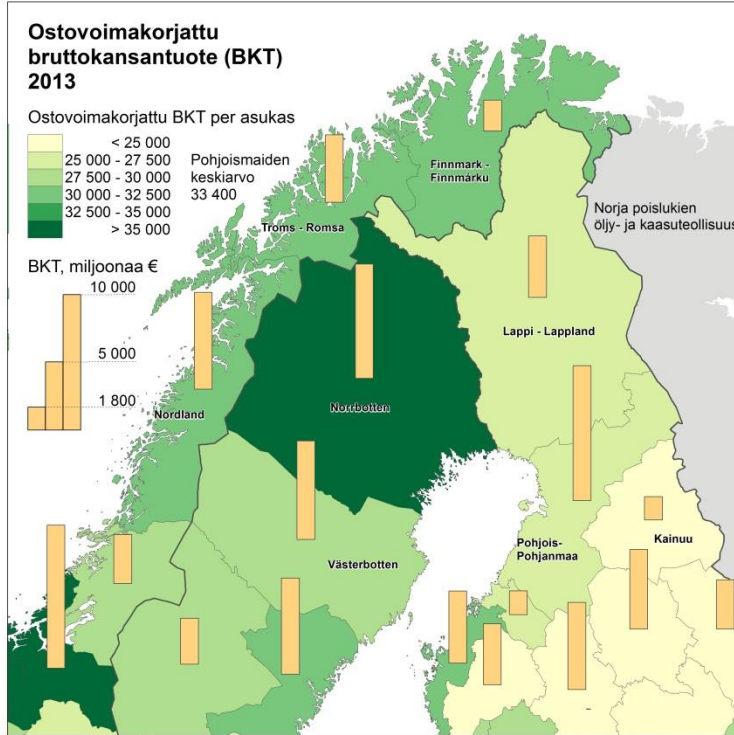

Musta linja vastaa Suomen keskiarvoa

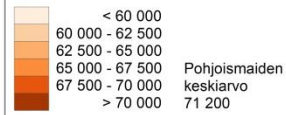

Aluetalous

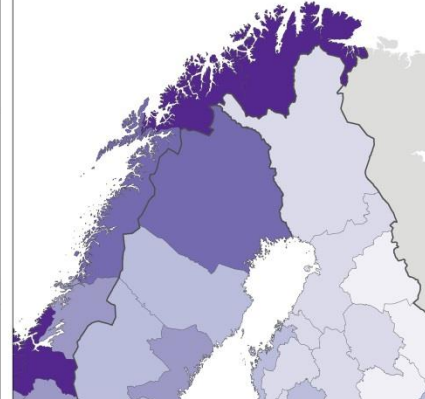
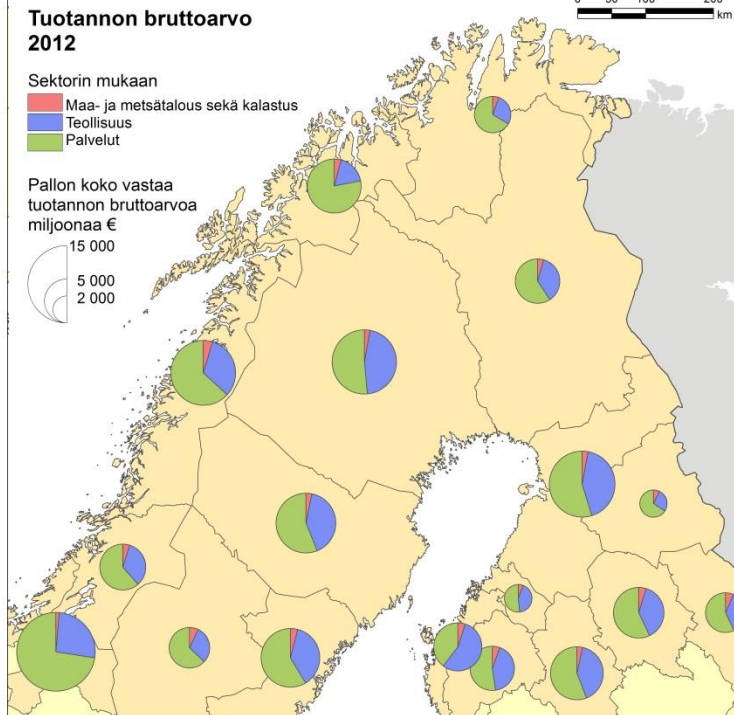

Tuottavuus 2013

BKT työllistä kohden, €

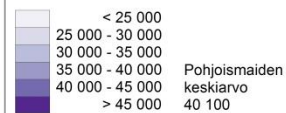

Norja poislukien öljy- ja kaasuteollisuus

Tuotannon bruttoarvo 2012

Tuotannon bruttoarvo henkilöä kohden, €

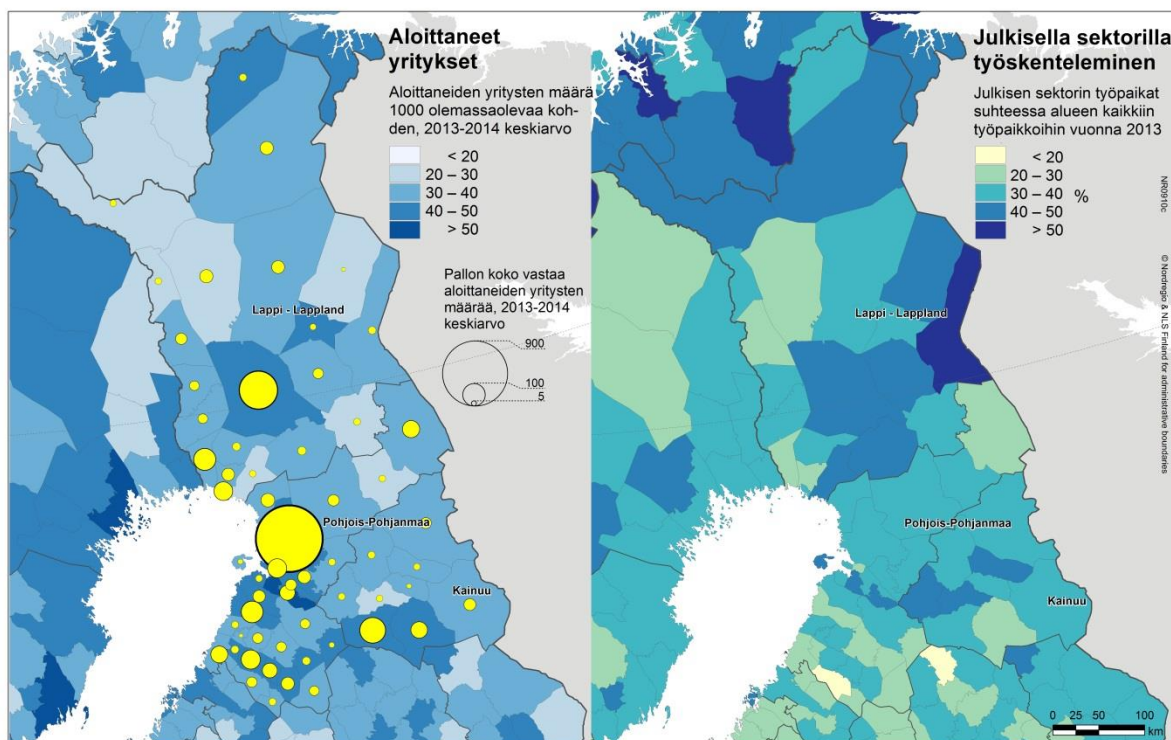

Lähde: SSB, SCB, Tilastokeskus
Suunnittelu ja toteutus: Johanna Roto,
2015

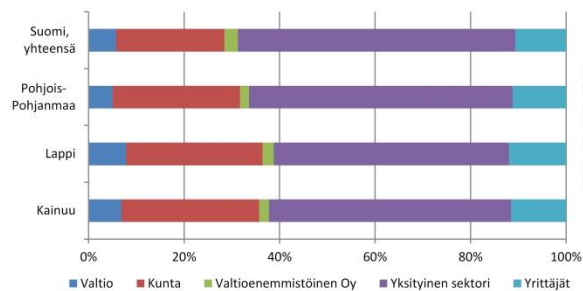

NORDREGIO
Nordic Centre for Spatial Development

Yritykset ja työpaikat

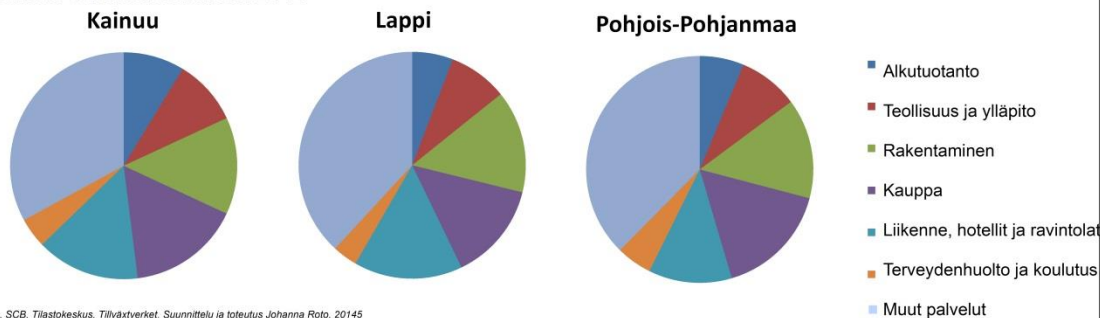
Alueella työssäkäyvät (työpaikat) työnantajasektorin mukaan 2012

Yrityskanta - aloittaneet ja lopettaneet yritykset 2013-2014 keskiarvo

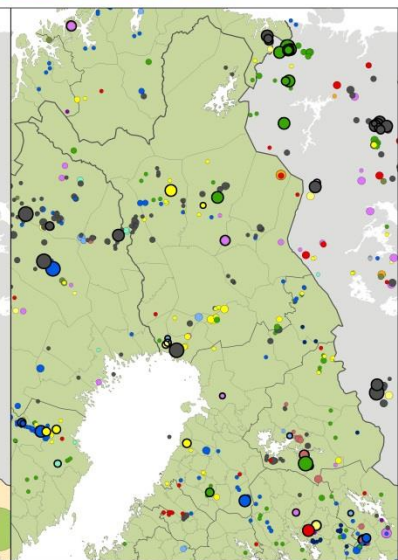
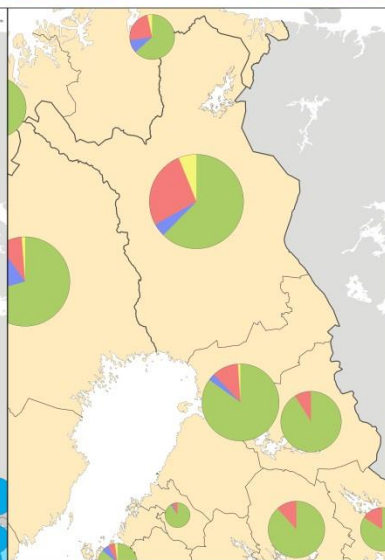
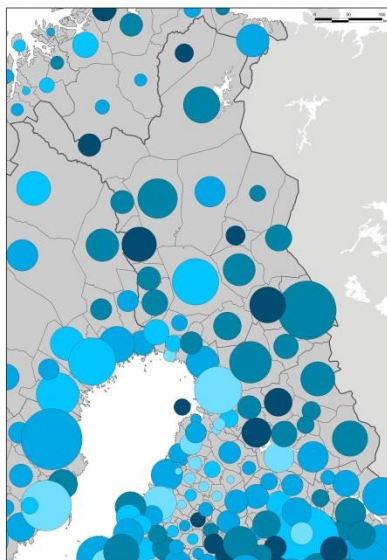
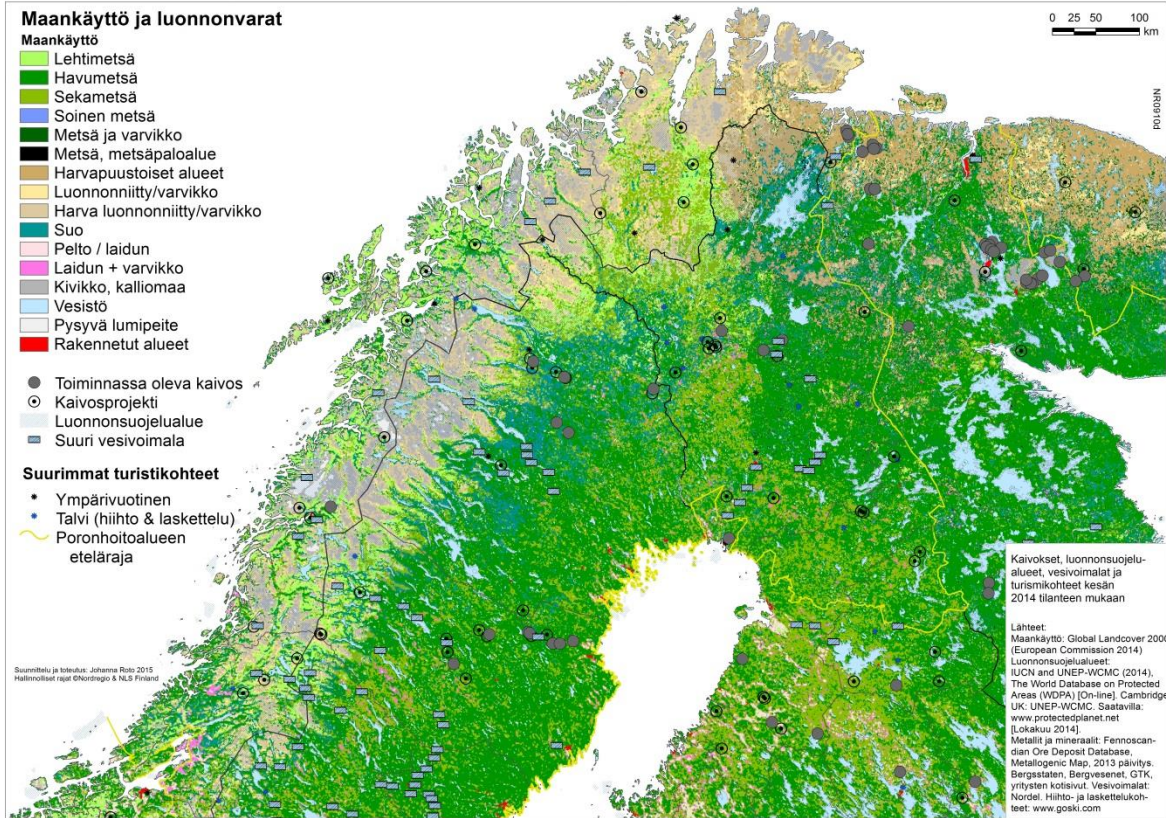
	Yrityskanta		Aloittaneet		Lopettaneet	
	nr	per 1000 yritystä	nr	per 1000 yritystä	nr	per 1000 yritystä
Kajaani	1613	130	80.6	155	96.1	
Kainuu, muut kunnat	2286	148	64.5	162	70.6	
Rovaniemi	3327	288	86.4	294	88.4	
Lappi, muut kunnat	7955	473	59.4	564	70.9	
Oulu	9214	878	95.3	858	93.1	
Pohjois-Pohjanmaa, muut kunnat	11048	797	72.1	755	68.3	

Yrityskanta toimialan mukaan 2014

Lähde: SSB, SCB, Tilastokeskus, Tilivätkerit. Suunnittelu ja toteutus Johanna Roto, 20145

Luonnonvarat ja Turismi

Osanottajalista ja ryhmäjako

Tulevaisuuden kehitys Suomen arktisilla alueilla

Kestävän aluekehityksen työpaja

Torstaina 29. lokakuuta 2015, klo 12.00-16.30, Hotel Scandic Rovaniemi

Työryhmät:

Ryhmä 1

Tuija Ohtonen, strategiapäällikkö, Lapin ELY-keskus

Unto Viitamäki, nuorisotyöntekijä, freelance-toimittaja, Kemijärvi

Heikki Kontiosalo, varatoimitusjohtaja, Rovaniemen Kehitys

Kristiina Poikajärvi, vastuualuejohtaja, Lapin aluehallintovirasto

Soile Veijola, Matkailun kulttuurintutkimuksen professori, Lapin yo

Martti Kankaanranta, Lapin yrittäjät

Ryhmä 2

Ilona Mettiäinen, tutkija, Lapin yo, Arktinen keskus

Jari Pasanen, Yksikön päällikkö (Ympäristö), Lapin ELY-keskus

Jaana Wiik, toimihenkilö, Kemijärvi

Esko Lotvonen, kaupunginjohtaja, Rovaniemi

Marja Hannula, toimittaja, Kemijärvi

Ryhmä 3

Juhana Kelloniemi, Kemijärvi

Jari Polvi, toimitusjohtaja, Kemijärven Kehitys

Riitta Alajärvi-Kauppi, TKI-palvelupäällikkö, Lapin AMK

Päivi Ekdahl, kehittämisjohtaja, Lapin liitto